

Mari-Liis Jakobson
Toimetas Rain Kooli

Rahvakogu esitatud ettepanekute sõelumine on justkui matk sügaval lumel – ei tea ette, kas lumi kannab või vajub läbi, ning kas pelgalt kompassi järgi liikudes ka õigesse punkti välja jõutakse.

Südaööl tõmmati joon alla rahvakogu ettepanekutele. Kuu aja jooksul laekus ettepanekuid ligi kaks tuhat. Ning ehkki enim toetust leidnute hulka jõudis ka rahvakogu avatuks jätmise idee, on kaheldav, et veebileht sama laialdase avaliku tähelepanu objektiks jääb.

Protsess, mis tehtud ettepanekuid hõlmab, ei jää aga tänasest seisma, sest erinevalt oma vanematest sõsarportaalidest Täna Otsustan Mina ja Osale.ee, on läbi mõeldud ja mõtlemisel seegi, mis rahvakogu tehtud ettepanekutest edasi saab. Edasi liiguvad ettepanekud sõelumisele ja süstematiseerimisele ning ekspertidele mõju hindamiseks. Siis kaasatakse uuesti rahvas arutelupäeva raames ning lõpuks esitatakse väljasõelatud ettepanekud-eelnõud riigikogule.

Rahvakogu erakordsus

Rahvakogu on mitmes mõttes tähelepanuväärne eksperiment. Esiteks, see on katse muuta rahva rahulolematust seadusandlikuks konstruktiivsuseks ehk panna rahvas, kes on ilmutanud pettumust poliitilises eliidis, tegema reegleid, mille järgimine võiks nende pettumust vähendada.

Teiseks, see on esimene nii julge katsetus deliberatiivsete, eesti keeli arutlevate meetoditega. 2009. aasta mõttetalgud olid rahvakogu algatusega küll mingil määral sarnased, ent toimusid märksa lõdvemas formaadis ning päädisid teistsuguste tulemustega, peamiselt kogukonnaelu edenemisega.

Need kaks fakti kokku viitavad aga ka ohtudele, mis head algatust varitseda võivad. Rahvakogu esitatud ettepanekute sõelumine on justkui matk sügaval lumel – ei tea ette, kas lumi kannab või vajub läbi, ning kas pelgalt kompassi järgi liikudes ka õigesse punkti välja jõutakse.

Rahvakogu riskid

Esiteks ei saa salata, et rahvakogule on pandud üpris ebamäärased ja kohati ka üsna suured ootused. Kasvõi seesama lootus, et valelik poliitika lõppeb tänu rahvakogu ettepanekutele. Või siis ettepanekute tegija või nende poolt hääletaja lootus... Arvata on, et nii mõnigi ettepanek võib sõelumise ja mõjude hindamise käigus saada vähe teistsuguse kuju. Ning olemas on oht, et mõni osapooltest võib seda ennatlikult hakata pidama suukorvistamiseks või sõnavabaduse piiramiseks.

Teisalt esineb riske ka menetluse seisukohalt. Kaks tuhat ettepanekut ei ole naljaasi ja isegi, kui nad rühmitada sarnasuse alusel, jääb töömaht ikkagi väga suureks. Ning kui eksperdid ja analüütikud neist kamba peale ka läbi närivad, siis jääb õhku küsimus, mis saab neist ettepanekutest 500-liikmelises arutluskogus.

Ma tean, et arutluskogu formaat on veel mõnevõrra lahtine, ja sestap on mõistlik välja tulla ka omapoolsete kõhklustega. Igatahes tuleb meeles pidada, et arutlevad meetodid on protsessikesksed. Ja seetõttu on nad ka ajakulukad. Reeglina planeeritakse arutatavale probleemile päev või isegi paar, aga rahvakogu ei piirdu ju ühe probleemiga.

Seega, kui kõik 500 inimest pannakse üheaegselt arutlema kõikide käsitletavate probleemide ning tehtud ettepanekute üle, tähendab see kas seda, et ekspertide ja analüütikute faasis tõmmatakse käsitletavaid teemasid viimaseeni koomale, või seda, et arutluskogus midagi väga arutada ei jõua.

Alternatiivid arutlevale 500-le

Alternatiiv oleks teha rahvakogu tuhandeliikmeline, ent jagada need tuhat viie teema vahel. Kaheksa osalejaga arutlev paneel võiks olla piisavalt suur, et esindada nii erinevaid vaateid kui erinevaid ühiskonnarühmi. Sest arutleva meetodi puhul loeb ennekõike ikka sisu ja kvaliteet, mitte kvantiteet.

Muide, üks arutleva meetodi häid omadusi on see, et see võimaldab lepitada. Reeglite järgi ja informeeritult omavahel arutlevad inimesed jõuavad kokkuleppele ennekõike seetõttu, et õpivad teineteist ja teineteise vaatekohti tundma. Seega, kui eesmärgiks on poliitikute ja rahva võõrandumise peatamine, siis miks mitte pannagi omavahel arutlema poliitikutid ja võõrandunud kodanikke?

Kolmas võimalus oleks aga jõuda projektipõhisuselt tõepoolest ka institutsioonini. Üks rahvast kaasav ja samuti arutlev meede on kodanike vandekogu (citizen jury). Selline nähtus on meile tuttav ennekõike USA kohtusüsteemist, kus lisaks asjatundjatest kohtuvõimule kuulab istungeid ka juhuslikkuse alusel valitud vannutatud meeste (ja naiste) kogu. Kas ei oleks ehk odavam ja jätkusuutlikum lahendus, kui ühekordse massiarutelu asemel peaks parlamenti ja poliitikutid puudutavad seaduseelnõud heaks kiitma ka selline märksa väiksem kogu juhuslikult valitud kodanikest?

Parlamendi allakäigu peataja

Kokkuvõttes võib eeldada, et üht eesmärki rahvakogu täidab siiski. See annab kaalu juurde seadusandlikule võimule.

Poliitikateadlased on juba pikka aega rääkinud nähtusest nimega legislatuuride allakäik. See tähendab, et seoses poliitika keerukuse kasvuga ja valitsuskabinettide suurenemisega väheneb parlamendi võimekus rääkida kaasa poliitika kujundamises. Ka enamik seaduseelnõusid sünnib ministeeriumides, ja riigikogule jääb üksnes nende üle vaidlemise, parandamise ja täiendamise, tagasilükkamise või heakskiitmise ülesanne. Rahvakogu algatus võtab aga selleks korraks teatepulga täidesaatva võimu käest ja toob rambivalgusesse seadusandja.

Muidugi, jälle võib küsida selle menetluse jätkusuutlikkuse kohta. Praktikas jääb ikkagi määravaks täidesaatev võim ja ka see, kuivõrd suudab just täidesaatja kodanikke kaasata ning nende arvamustega arvestada. Rahvakogu aga ministriteni ei jõua.

Artikkel ERR Uudiste [veebilehel](#) .